

Պարծեալ նորապսակ թագաւորի մը բարեգործութեան վրայ ասանկ կը քարոզէ . “ Եւ զքեզ կան համօրէն այդ անտի ցոյցք պերճանաց , են նոքա վասն այլոց . իսկ սէր բարեգործութեան քեզ միայնոյ է սեփական : Յայն ամենայն է ինչ դառնութիւն , որ սովաւ և եթ քաղցրանան բովանդակ : Յոյժ իմն առաւել քաղցր և գորովական է բերկրութիւն բարերարին քան զբարերարելոյն : Պարծիր անդրէն 'ի նոյն , և ևս յաւելցի քեզ ախորժն բերկրանաց . և որչափ զայնու գայցես՝ այնչափ առաւել ըղձանաս 'ի նոյն : Ինտելացեալն բարեբաստիկ կենօք՝ չզգայ զայն ամենակին . այլ որոց պատճառքն եղեն այլոց բարեբաստութեան , ուրախ է սիրտ նորա հանապազօր , ” :

Հոս , ինչպէս կը տեսնես , բոլոր խօսքերն նոյն իմաստի վրայ կը դառնան , և կարծես թէ բացատրութեանց մէջ ալ միակերպ նոյն դարձուածքն է . բայց ասանկ մը շարած է որ իւրաքանչիւրն ալ երթալով իմաստը կը սաստկացնեն և ազդու կը ձգեն , և դիմացինին սիրտը կը շարժեն , ինչպէս ջուրը կաթիլ կաթիլ ժայռին վրայ իջնելով վերջապէս կը կակղացնէ զայն :

Կիկերոնի գրոց մէջ այսպիսի առատաբանութեան բիւր օրինակներ կը գտնուին : Եւ զքեզ կը պատուիրէր գործածել զայն , ունկնդրին միտքը նոյն իմաստին վրայ երկայնատեն սեւեռեալ բռնելու համար . և այս սորուեցուցած արուեստին կատարելագոյն օրինակն ինքն է : Եւ կտոր մը հոս դնենք , Պարկելեայ համար գրած ատենաբանութեն որուն Սեսար շնորհք ըրեր էր . “ Ի ճակատս պատերազմաց , արիութիւն զօրականին , քաջադէպ յարմարութիւն վայրաց , թիկունք դաշնաւորաց , նաւաց տորմիղ և պաշար բանակին մեծապէս նպաստամատոյցք լինին . և բախտն՝ իբր ըստ արժանի իրաւանց , զմեծ մասն երկը մարտին ինքեան սեփականէ , գոգցես զբովանդակ յաջողումն արարուածոցն ինքն տարեալ : Եւ ժառանգեցելումն առ 'ի քէն փառաց՝ գթով և քաղցրու-

թեամբ , ով Սեսար , չեղև որ նպաստաւոր . քեզ վերընծայի բնաւին , որ ինչէն , զի են իսկ արդարեւ գերապանծ . և 'ի դրուատիս այդմ՝ գովեստից չունին ինչ մասն ոչ որ 'ի հարիւրապետաց և 'ի կուսակալաց , ոչ զօրաց գումարտակ և ոչ ամբոխ բազմութեան : Եւ ինքն բախտ , տնօրէնն իրաց մահկանացուաց , ոչ մտանէ 'ի հանդէս՝ փառաց պատուոյդ գով հաղորդակից , այլ ընծայէ քեզ զայն , ըստ մասին և ըստ ամենայնին քոյդ լինել խոստովանեալ , ” :

Կը շարունակուի :

Մատրիտ :

Լւրոպայի մայրաքաղաքաց մէջ ընդհանրապէս շատը հինաւուրց սկիզբ մը ունին , իսկ Սատրիտ ընդհակառակն վերջի ատեններուս հիմնարկութիւն մըն է , ու Սպանիոյ մէկալ քաղքերներէն աւելի նոր՝ թէպէտ և այսօրուան օրս անոնց մայրաքաղաքն է : Հռովմայեցւոց ժամանակ անծանօթ էր աս քաղաքս , և Սիսիգոթաց իշխանութեան տակ հազիւ թէ գձուձ գեղ մը կրնար սեպուիլ : Եւ նոր տերերուն զալէն դար մը և աւելի ևս վերջը , դեռ Սատրիտ իր աննշան պայմանէն դուրս չէր ելած , երբ Լւրաքացիք մտածեցին որ Սանսհանարէսի եզերացը վրայ եղած բլուրներուն քովը շատ աւելի յարմար էր մեծ քաղաք մը շինել , քան թէ Վասգիլիոյ ընդարձակ դաշտավայրին մէջ : Եւ Սատրիտ շատ մեծցաւ ու ամրացաւ նոյն ժամանակը , ու հոն զինուորական զօրաւոր տեղ մը համարուեցաւ : Եւ ինչ միջոցներուն երկարատեն Սիսիգոթներէ առաջ եկած քրիստոնեայք և Լւրաքացիք սաստկապէս կռուեցան իրարու հետ զանիկայ ձեռք ձգելու համար . և վերջապէս Վրիստոնեայք տիրեցին անոր ժ . դարուն մէջ . բայց աչքերնին չկտրելով որ կարենան պահել , կործանեցին քաղաքը ու ամէն բան աւերելով՝ ելան

գնացին: Սաւրիտանացիք կրկին անգամ քաղաքը մանելով նորէն կանգնեցին պատերը, և աւերակները շինեցին. բայց հազիւ թէ գեղեցկապէս կանգներ լինցուցեր էին, երբոր Վրիստոնեայք նորէն տիրելով Սաւրիտի՝ Լրաբացւոց ճարտարութեան ու գործունէութեան պտուղները իրենք սկսան վայելել: Եւ որովհետեւ Սաւրիտանացիք Սպանիոյ հիւսիսային կողմերէն դէպ ի հարաւային գաւառները կը քաշուէին, ան պատճառաւ Սաւրիտ անկից ետքը միշտ Վաստիլիոյ իշխանութեան տակ մնաց. միայն քիչ մը ժամանակ զարմանալի կերպով մը ելաւ ձեռքերնէն այս հետեւեալ դիպուածովս: Լեոն Զ. մեր Ռուբինեանց վերջի թագաւորը երբ Հագարացւոց և Եգիպտացւոց բռնութեամբը կորսնցունելով տերութիւնը Սպանիա ապաստանեցաւ, Յովհաննէս Ա. Վաստիլիոյ թագաւորը ուզեց փոխարէն մը ընել իրեն այնչափ կրած վնասներուն տեղ, ուստի Սատրիտը Սայրաքաղաք անուանեց ի շնորհս Լեոնի ուր կը բնակէր ինքը, և ուրիշ քանի մը պզտի քաղաքներ ալ տուաւ իրեն: Սատրիտի բնակիչքը տրանջացին իրենք զիրենք օտարի մը հպատակ եղած տեսնելով թագաւորին առատաձեռնութեամբը. բայց Լեոնի մահը վերջ տուաւ ամենայն գանգատանաց:

Եւ որ այս ատեններուս Վերմանիոյ կայսրն էր՝ Քսիմենէս Ժրանաւորին հզօր միջնորդութեամբը ընդունեցաւ այս փոքրիկ նոր իշխանութիւնս, և անոր հետ մայրաքաղաք ճանչցաւ Սատրիտը որ սկսեր էր կամաց կամաց մեծնալ: Եւս պատճառաւ Եւրոպոս Ե. երբ Սպանիա կուգար՝ իր արքունեաց բնակութիւնը հոս կը հաստատէր: Բայց Եւրոպոս Ե. յաջորդը՝ Փիլիպպոս Բ. մտածեց որ ուրիշ տեղ մը փոխադրէ Եւրոպայի կառավարութեան աթոռը: Բայց Սատրիտի բնակիչքը աղաչեցին ու բողբեցին աս բանիս դէմ թագաւորին. և 250,000 Գոլդէն ընծայ մըն ալ տուին աղեր-

սագրին հետ. անոր համար կայսրն ալ իրենց փափաքը օրինաւոր սեպեց: Սաւրիտ մայրաքաղաքի անունն ու աստիճանը ժառանգելով՝ այս կերպով պահեց մինչև վերջը, զորն որ հաստատեց Փիլիպպոս Բ. առանձին հրովարտակով մ'ալ: Սատրիտ իբրեւ մայրաքաղաք Սպանիոյ ուրիշ քաղաքներէն մեծ առաւելութիւն մը չունի, և ոչ անհամեմատ մեծութիւն ու ընդարձակութիւն մը՝ ինչպէս են Բարիզ, Լոնտրա, Բեռլին, Եւրոպայի և Մեննա՝ համեմատութեամբ Վաշինգտոն, Բնգոկոյ, Ռուսաստանի և Լատիոյ ուրիշ քաղաքներուն:

Սատրիտ՝ որ երկու փարսախի չափ ընդարձակութիւն ունի միայն, կը բովանդակէ 500 ճամբայ, 8,000 տուն, 40 հրապարակ և 250,000 բնակիչ՝ որով նշանաւոր բան մը չունի ոչ պանդոկներուն փառաւորութեամբը, ոչ իրենց թուովը և ոչ իսկ հասարակաց շինուածոց չքեղութեամբը. յիշատակութեարժանի կրնան սեպուիլ նախ թագաւորին պալատը՝ որ Եւրոպայի արքունեաց մէջ գեղեցիկներէն մէկը կրնայ ըսուիլ. արուեստից թանգարանը, Լեւալայի յաղթական կամարը. Սանտահանարէսի վրայի Գօլէֆոյ ըսուած կամուրջը, և Բրաբոյ կոչուած գեղեցիկ ճեմելիքը: Եւ թէ աս ամէն տեսարաններս մէկ աչք ձգելով մը մարդուս տեսութեմը ներկայանան, Սատրիտ շատ աւելի չքեղ ու մեծագործ կը տեսնուի, ու մայրաքաղաքի մը գաղափար կուտայ. այս գեղեցիկ տեսարանս կրնայ վայելել մարդ այն հրապարակէն որուն համբաւը բոլոր Եւրոպա տարածուած է Գոլէֆոյ Արեոս անուամբ (la puerta del Sol): Եւս հրապարակը, որ ատենով քաղքին մարտկոցներէն մէկը կը սեպուէր, նոյն յիշատակին համար դուռն կը կոչուի, և հիմա քաղքին մէջ տեղը կ'իյնայ, ու Սատրիտի հինգ գեղեցկագոյն ճամբաները հոսկէ կը բաժնուին: Հրապարակին ճիւղութիւն կ'աւելցնեն բոլորչի աղբիւր մը որ Ալ-Բոն Բոնէյա-Նոն-Բէ կը կոչուի (La fontaine de la Bon Succès) և բոլորովին

Դուռն Արևու, 'ի Մատրիտ :

Նոր տեսակ ձև մը ունի և տարօրինակ զարդեր . նամակատունը որ քառակուսի վսեմ ու հաստակառոյց կղզիացեալ շէնք մըն է , ու նորաձև եկեղեցի մը . բայց հրապարակիս իսկական գեղեցկութիւնը այս շէնքերուս վրայ կեցած չէ , այլ ինչպէս վերը ըսինք , այն հինգ փառաւոր ճամբաներուն տեսքին վրայ՝ որոնց խորութեանը մէջ մարդուս տեսութիւնը կը կորսուի . աս փողոցներէն մէկն է Մարտիտի ճամբան՝ որուն մէջ ամենայն դիւրութեամբ տասը կառք քովէ քով կրնան երթալ :

Ինդարձակ , սրտաբաց ու կեղրոնական տեղ մը ըլլալով Մարտիտի ճամբան , Մատրիտի ամէն կողմէն ժողովրդեան հոսանքը հոս կը թափի . և Մատրիտցոց համար ամենէն սիրելի ճեմելիքը ասիկայ է , ու իրենց առաջին հանդիսարանը կը սեպուի : Հոս բերնէ բերան անցնելով Մատրիտի լուրերը կը տարածուին . հոս մէկզմէկ կը փրնտրուեն ու կը գտնեն . հոսկէ կը սկսի ի-

րենց ամենայն ազգային շարժումներն ու խռովութիւնները :

Մատրիտ Մանսհանարէսի եղերացը քով , Մասդիլիոյ ընդարձակ դաշտավայրին մէջ՝ մանր բլուրներու վրայ շինուած է , ու ծովու երեսէն 2,000 ոտքի չափ բարձր է : Եր չորս կողմի դաշտերը՝ չոր , ցամաք , աւազային ու ամալի են . և միայն Մատրիտի չորս բլորը ծառեր կը գտնուին , ուր որ քիչ մը կանաչութիւն ու շուք ալ կը տեսնուի :

Կենդանական ջերմոքիւն :

Մէն կեանք ունեցող կենդանի որ կը շնչէ ու կը սնանի , իրեն յատուկ բնալուծական երեւոյթներն ունի , որոնց ձեռքովը որոշեալ աստիճան մը ջերմութիւն կ'արտադրէ , որն որ այլ և այլ է ըստ զանազան դասու կենդանեաց :